

VIRGINIA WOOLF • Bir Yazarın Güncesi

Oğlak Yayınları, 1995 (1 baskı)

A Writer's Diary

İletişim Yayınları 1330 • Çağdaş Dünya Edebiyatı 204

ISBN-13: 978-975-05-0610-9

© 2008 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1-4. BASKI 2008-2013, İstanbul

5. BASKI 2015, İstanbul

EDITÖR Belce Öztuna

DİZİ KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnu Abbas

DÜZELTİ Defne İpek

BASKI ve CILT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

VIRGINIA WOOLF
**Bir Yazarın
Güncesi**

A Writer's Diary

ÇEVİREN *Fatih Özgüven*

i l e t i Ő i m

VIRGINIA WOOLF 25 Ocak 1882'de Londra'da doğdu. Roman türüne yaptığı özgün katkılarıyla edebiyat tarihine adını yazdırdı. Aynı zamanda döneminin en önemli eleştirmenlerinden biri olarak kabul edilir. 1925'te yayımlanan *Mrs. Dalloway* ünlü yazarın adıyla birlikte anılacak "bilinç akışı" tekniğinin en başarılı örneğidir. Virginia Woolf, 28 Mart 1941'de içine düştüğü ruhsal bir bunalım sonrasında evlerinin yakınlarındaki bir nehre atlayarak intihar etti. İletişim Yayınları yazarın 20. yüzyılın en iyi romanları arasında yer alan *Mrs. Dalloway* (Hogarth Press, Londra, 1925; İletişim, 1999), *Deniz Feneri* (Hogarth Press, Londra, 1927; İletişim, 2000), *Orlando* (Hogarth Press, Londra, 1928; İletişim, 2000), *Jacob'un Odası* (Hogarth Press, Londra, 1922; İletişim, 2001), *Dalgalar* (Hogarth Press, Londra, 1931; İletişim, 2001), *Flush* (Hogarth Press, Londra, 1933; İletişim, 2001), *Kendine Ait Bir Oda* (Hogarth Press, Londra, 1929; İletişim, 2002), *Perde Arası* (Hogarth Press, Londra, 1941; İletişim, 2004), *Yıllar* (Hogarth Press, Londra, 1937; İletişim, 2004), *Gece ve Gündüz* (Duckworth, Londra, 1919; İletişim, 2005), *Dışa Yolculuk* (Hogarth Press, Londra, 1915; İletişim, 2008), *Bir Yazarın Güncesi* (Hogarth Press, Londra, 1953; İletişim, 2008), *Üç Gine* (Duckworth, Londra, 1938; İletişim, 2010) ve *Granit ve Gökkuşakğı* (Hogarth Press, Londra, 1958; İletişim, 2010), adlı kitaplarını "Toplu Eserleri" başlığı altında yayımlıyor.

İçindekiler

Önsöz / LEONARD WOOLF	7
Çevirmenin Notu / FATİH ÖZGÜVEN	11
1918	15
1919	22
1920	40
1921	49
1922	64
1923	79
1924	88
1925	98
1926	114
1927	134
1928	153
1929	174

1930	186
1931	201
1932	215
1933	231
1934	256
1935	279
1936	308
1937	322
1938	337
1939	362
1940	377
1941	419

Önsöz

LEONARD WOOLF

Virginia Woolf düzenli olarak günce yazmaya 1915'te başladı. Bunu 1941'e kadar sürdürdü, son günce yazısını ölümünden dört gün önce yazdı. Her gün düzenli olarak yazmadı. Bazen günler boyu art arda, genellikle ise birkaç gün arayla yazardı, sonra birkaç haftalık bir ara verirdi. Ama güncesi 27 yıl boyunca neler yaptığı, kimleri gördüğü, özellikle de bu insanlar hakkında, kendisi hakkında, yazdığı ya da yazmayı umut ettiği kitaplar hakkında neler düşündüğü konusunda kesintisiz denebilecek bir kayıt defteri niteliğindedir. Güncesini boş kâğıtlara yazardı (8 1/4'e 10 1/2 inç yani teknik tabiriyle büyük mektup kâğıdı.) Önceleri kâğıtlar bu iş için kullanılan halkalarla tutturuldu, ama ileriki tarihli güncelerin çoğu ciltlenmiştir. Güncelerin yazılı olduğu kâğıtları matbaadan arta kalan kâğıtlarla ciltledik. Güncelerin çoğu yayınevimiz The Hogarth Press'te şiir kitaplarının ciltlerinde kullandığımız, onun çok sevdiği renkli, desenli İtalyan kâğıtlarıyla kaplıdır. Yazacağı kâğıtları alır, onun kullanımına hazır olacak biçimde ciltledik, günceleri gibi romanlarını da bu çeşit defterlere yazmıştır. Öldüğünde, ardında kendi el yazısıyla doldurulmuş böyle 26 defter bırakmıştır.

Günce, içinde adı geçen insanlar nedeniyle onun sağlığında yayımlanamayacak kadar özeldi. Kanımca, hemen her örnek-

te, günce ya da mektupları bölüm bölüm yayımlamak bir hatadır, özellikle de yayımlanmayan parçalar yaşıyan kişilerin duygularını ya da şöhretlerini incitmemek kaygısıyla çıkarılıyorsa. Yayımlanmayan parçalar hemen her zaman günce ya da mektup yazarının gerçek karakterini çarpıtır ya da gizler ve Akademi yesi yazarların kendilerini sundukları gibi, kırışıklıkları, sivilceleri, çizgileri ve pürüzleri gizlenmiş ulvi bir resmin ortaya çıkmasına yol açarlar. En iyi durumda, hatta hiç kesintisiz olsalar bile, günceler yazar hakkında çarpıtılmış ve tek yanlı bir resim sunarlar, çünkü gncesinin bir yerlerinde Virginia Woolf'un kendisinin de belirttiği gibi, insan alışkanlıkla sadece belli bir ruh durumunu –diyelim ki, kırgınlık ya da yoğun mutsuzluk– kaydeder ve tersi duygular içindeyken güncesine bir şey yazmaz. Portre, demek ki, daha başından tek yanlıdır ve başka biri de kalkar başka bir özelliği ortadan kaldırırsa, bir karikatür olur çıkar.

Gene de bu elinizde tuttuğunuz kitap Virginia Woolf'un gncelerinden seçilmiş parçalardan oluşmuştur. O da kısmen, bütün günce yazarlar gibi, yaptıklarını ve insanlar, hayat ve evren hakkında düşündüklerini yazmak amacıyla günce tutmuştu. Ama güncesini bir yazar ve sanatçı olarak çok kişisel bir biçimde de kullanmıştı. Onlarda, yazmakta olduğu ya da gelecekte yazmaya niyetlendiği kitaplar hakkında kendi kendisiyle söylemiştir. Onlarda, romanlarının her birini tasarlarken, yazarken ya da gözden geçirirken olay örgüsü ya da biçim, roman kişisi ya da serim gibi gnbeğn karşısına çıkan problemleri tartışır. Uzgr sahibi hiçbir kimsenin ağdaş bir yazarın edebiyat tarihindeki yerinin ne olacağını kesinkes tahmin etmeyeceği düşünülürse, onun da romanları ve sanatçı olarak konumu tartışma konusu edilmiştir. Bazı eleştirmenler ve inceliklere daha az vkıf kimi okurlar son dönem romanlarından rahatsız olmuşlardır. Ama gerçek bir sanatçı olduğunu hiç kimse inkr etmemiş ve Profesör Bernard Blackstone gibi, birçok kişi de onun “büyük bir sanatçı olduğu”, “başka hiç kimsenin yapmaya cesaret edemediği şeyleri olağanüstü yetkin bir biçimde yaptđı,” ve onun dünyasının “kristalin koca kaya kütlelerinin al-

tında varlığını sürdürmesi gibi” her zaman varlığını sürdüreceğinden kuşku duymamıştır. Bu önsözde söz konusu etmek istediklerim açısından şu da önemli ki, romanlarını anlayamayan ya da onlardan hoşlanmayan ya da alaya alan birçokları onun *The Common Reader*’da (Sıradan Okuyucu) ya da öteki deneme kitaplarında küçümsenmeyecek bir edebiyat eleştirmeni kimliğinde karşımıza çıktığı konusunda görüş birliğindedirler.

26 cilt günce yazısını dikkatle taradım, parçalar seçtim ve elinizdeki ciltte onun kendi yazarlığına göndermede bulunan hemen her şeyi topladım. Ayrıca üç farklı alıntı çeşidini de kapsadım. Birincisi, onun, güncesini kendi yazarlığını denemenin ya da sınamanın bariz bir yolu olarak kullandığını gösteren bazı bölümler. İkincisi, dolaylı ya da dolaysız, kendi yazdıklarını ilgilendiren bölümler. Bunları özellikle seçtim, çünkü okura bazı sahne ve kişiler, yani yazarlığının hammaddesinin zihninde doğrudan yarattığı etkiler konusunda bir fikir veriyorlar. Son olarak da, onun, okumakta olduğu kitaplar hakkında yorumlarda bulunduğu belli bölümleri aldım.

Kitap, Virginia Woolf’un yazar olarak amaçlarına, hedeflerine ve yöntemlerine ışık tutuyor. Sanatsal üretimin içeriden, alışılmamış bir resmini çiziyor. Kitabın değeri ve ilginçliği elbette ki büyük ölçüde Virginia Woolf’un eserinin değeri ve ilginçliğine bağlı. Profesör Blackstone’un yukarıdaki görüşleriyle aynı fikirde olmasam, bu kitabı yayına hazırlamazdım. Kanımca, o gerçek bir sanatçı ve bütün kitapları da gerçek birer sanat eseridir. Günceleri, hiçbir şey olmasa dahi, onun kendini yazarlık sanatına adayışındaki olağanüstü enerjiye, kararlılığa ve yazdığı her satırı yeniden, yeniden yazıp-bozmaya, okumaya götüren sarsılmaz yazar vicdanına tanıklık ediyorlar. *Dalgalar*’ın büyük bir sanat yapıtı olduğu duygusunu taşıyorum, kitaplarının şüphesiz en iyisi. *Deniz Feneri* ve *Perde Arası* da, bence, kendi başlarına bir varlık sürdüreceklerdir. Öteki kitapları, bunlar kadar parlak başarılar olmasalar da, dediğim gibi “gerçek” sanat eserleridir ve her zaman okumayı ve incelenmeyi hak edeceklerdir. Bu görüşü, bir değerlendirme olarak değil bu kitabı yayımlamamın gerekçesi olarak ortaya koyuyorum.

Günceleri yayına hazırlarken bu seçmeye almadığım bölümleri belirtip belirtmemeyi düşündüm. Sonunda genel bir kural olarak bunu yapmama kararı aldım. Çıkarttığım bölümler ve onları gösteren üç noktalar o kadar sık olacaktı ki sonuçta bu okuru rahatsız edecekti. Bu da beni yeniden yukarıda değindiğim noktaya getiriyor. Okur, bu seçmede yayımlananların güncelerin ancak çok küçük bir bölümünü oluşturduğunu ve bu seçilen parçaların Virginia Woolf'un yazarlığıyla ilgisi olmayan konulardan oluşan bir yığınım içine gömülü durduğunu unutmamalıdır. Bu husus sürekli olarak akılda tutulmadığı takdirde, kitap, onun yaşamı ve kişiliği hakkında çok çarpıtılmış bir resim ortaya koyabilir.

Virginia Woolf, güncesinde neyi nerede yazdığını her zaman belirtmemekte, ama bu da okur için ender olarak olmasa olmaz cinsten bir önem taşımaktadır. Aşağıdaki bilgiler söz konusu olabilecek tereddütleri ortadan kaldıracaktır. 1915'ten Mart 1924'e kadar Richmond'daki Hogarth House'da oturduk. Burası güncede sadece "Hogarth" diye geçer. Aynı zamanda, Sussex'te, Lewes yakınlarındaki Asheham House'u da kiralamıştık, burası da güncede sadece "Asheham" olarak geçer. Asheham'a âdet olduğu üzere yalnızca haftasonları ve tatillerde giderdik. 1919'da Asheham House'un kontratı bitince, Lewes yakınlarındaki Rodmell'de, Monks House'u satın alıp 1919 yılının Eylülünde oraya taşındık. 1924'te Hogarth House'u sattık ve güncede "Tavistock" diye geçen Tavistock Meydanı 52 numaralı evi kiraladık. 1924 Mart'ından 1939 yılı Ağustos ayına kadar orada oturduk. O yıl Mecklenburgh Meydanı 37 numaraya taşındık. 1940 yılında Mecklenburgh Meydanı'ndaki ev bombalanınca oradan taşındık ve Virginia Woolf'un 1941 yılındaki ölümüne kadar Monk's House'da oturduk.

Eklediğim liste güncede adı sık geçen kimseler hakkında okura bir fikir verecektir.

1 Ocak 1953

Çevirmenin Notu

FATİH ÖZGÜVEN

Sevgili Hocam Mina Urgan, Virginia Woolf adlı monografisinde* şöyle diyor.

“Leonard Woolf, çok sağduyulu davranmış, eşinin 1915’ten ölünceye dek tuttuğu, elyazısıyla yirmi altı ciltlik güncesinden ancak yazarlığıyla ilgili bölümleri, 1953’te *A Writer’s Diary* (Bir Yazarın Güncesi) adıyla yayımlamıştı. Virginia Woolf’un da istediği buydu aslında (...) Leonard Woolf, eşinin düşündüğünü yapmakla, Virginia Woolf’un yazar olarak anlaşılması için özenle okunması gereken bir kitap çıkardı ortaya. (...)Virginia Woolf’u yakından tanımamız için, *Bir Yazarın Güncesi* yeter de artar bizlere.”

Mina Urgan’ın, o her zamanki “lafı dolaştırmayan” üslubuyla dile getirdiği bu görüşte birazdan fazla gerçek payı var. “Yeter de artar...”ı biraz müdahaleci bulabilirsiniz, ama doğru. Kitabın, özellikle Türk Virginia-sever okurunu bile hiç ilgilendirmeyecek ölçüde tekrara ve yoğunlaştırmaya dayalı kimi bölümlerinden, o dönemin hiç tanımadığımız kimi olay ve insanlarıyla ilgili ayrıntılı sahnelerinden bazı “tasarruflar” yap-

(*) *Virginia Woolf*, Minâ Urgan, 1995, YKY.

mak zorunluluğunu hissetmem de bu nedenle oldu. Bunlar, Virginia Woolf'un ara sıra başvurduğu ...'lardan farklı olarak, (...) şeklinde belirtilmiştir.

Bu, “yeter de artar...”ın “artar” kısmı. “Yeter...” kısmında ise bazen bir “yetmez”lik olmuyor değildi. Leonard Woolf'un hazırladığı seçmeyle, beş cilt halinde yayımlananı; güncenin tamamını, her şeyden önce dipnotları hazırlarken karşılaştırmak gereğini duydum. Güncenin eksiksiz basımının dipnotlamasının Leonard Woolf'un hemen hemen dipnotsuz seçkisinden çok daha üstün olduğunu belirtmek gerek. Beş ciltlik *Günce*'yi okumanın ve dipnotlamada kullanmanın büyük yararını görmekle birlikte, o basımın ayrıntıcılığına da düşmekten kaçınıp, kitabın Fransızca çevirisindeki dipnotlama “dozu”nu esas almaya çalıştım. Yani, dipnotlamada, diyelim Byron gibi çoğu okurca bilindiğini varsaydığım bir yazarı dipnotla tanıtmaya kalkışmamak, ama Maynard Keynes'in Paris Barış Konferansı'ndaki rolünü açıklamak gibi daha “yakın plan” bir ilke gözettim.

Böylece, bu çeviride yararlanılan metinler şunlar oldu:

A Writer's Diary, (yayına hazırlayan: Leonard Woolf.)

The Diary of Virginia Woolf, 5 Cilt, (yayına hazırlayan: Anne Olivier Bell ve Andrew McNeillie)

Journal d'un Ecrivain (Fransızca'ya çeviren: Germaine Beumont)

Ayrıca, doğrusu Virginia Woolf'un seçkisine almadığı bazı bölümleri Virginia'nın Vita için yazdığı bir bölümü, Huxleyler hakkında söylediği iki çift lafı, tam ölümünden önceki “başka” bir günü, Virginia Woolf'un çeşitli “yüz”lerine ışık tuttuğu duygusuyla seçkiye eklediğimi de itiraf etmek isterim.

Şunu da söylemek isterim: Günce dili çok kendine özgü bir dil. Her ne kadar yazar, güncesinin gelecekteki okurların gözlerine de “sunulacağını” aklından geçirmiş de olsa, günce yazısının ilk amacının başka bir göze sunulmak değil, yazarın kendisi için kullandığı bir iç dökme/hesaplaşma/yazma-bozma alanı olduğunu kabul etmek zorundayız. Bu yüzden de günce, –özellikle, Virginia Woolf'un *Günce*'si– imlası gelişigüzel bir

düşünmenin ya da iç dökmenin ya da kendi kendiyile hesaplaşmanın dağınkılgını, savrukluğunu ve –elbette ki– çekiciliğini taşıyan bir yazı biçimi. Tam anlamıyla –belki amaçlanmamış, belki istenç dışı– bir “üslup”. Bu nedenle, Virginia Woolf’un kimi zaman kesik kesik ilerleyen (o bitmez tükenmez tireler!), zaman zaman inatla merkezdeki bir noktaya (fikir ya da olay) dönüp dönüp duran, zaman zamansa oradan oraya atlayan düşünme-yazma biçimini korumayı hedefledim, farklı diller izin verdiğince onun kendi noktalamasından vazgeçmedim. (Çünkü kanımca burada imla ve üslup, yazarın düşünce biçimlerine başka yapıtlarında olduğundan daha da yakın, hatta özdeş.) O yüzden benim duymaya çalıştığım, duyduğumu düşündüğüm *Günce* sesi, Türkçe’de de, tıpkı İngilizce’de olduğu gibi normal düz yazıyı zorlayan, parçalayan bir ses oldu, olmak zorundaydı. Bir çevirmen olarak bu benim için de yeni, zevkli bir “ses çalışması” oldu diyebilirim.

1996

ÖZEL ADLAR LİSTESİ

Angelica	Angelica Bell, Vanessa Bell'in kızı, yazar David Garnett'le evlendi.
Bob	R.C. Trevelyan
Bunny	David Garnett
Charleston	Lewes yakınlarında Clive ve Vanessa Bell'in oturduğu ev.
Clive	Clive Bell, Vanessa Bell'in kocası.
Dadie	G.W. Rylands
Desmond	Desmond MacCarthy
Duncan	Duncan Grant
Goldie	G. Lowes Dickinson
Gordon Meydanı	Belllerin oturduğu 46 nolu ev
Harold	Harold Nicolson, Vita'nın kocası.
Hugh	Hugh Walpole
James	James Strachey
Julian	Julian Bell, Vanessa'nın oğlu, İspanya'da öldü.
L.	Leonard Woolf
Lytton	Lytton Strachey
Maynard	John Maynard Keynes (sonradan Lord Keynes)
Morgan	E.M. Forster
Nessa	Vanessa Bell, Virginia Woolf'un kız kardeşi.
Ottoline ya da Ott	Lady Ottoline Morrell
Quentin	Quentin Bell, Vanessa'nın oğlu.
Roger	Roger Fry
Sibyl	Lady Colefax
Sydney	Sydney Waterlow
Tilton	Maynard ve Lydia (Lopokova) Keynes'in oturdukları Lewes yakınlarındaki ev.
Tom	T.S. Eliot
Vita	V. Sackville-West (Harold Nicolson'ın eşi)

5 Ağustos Pazartesi

Önce Christina Rossetti,* sonra da Byron hakkındaki izlenimlerimi kaydetmek üzere bir defter edinmeyi beklerken onları buraya yazayım diyorum. Bir kere büyük miktarlarda Leconte de Lisle** satın aldığım için pek az param kaldı. Christina'nın doğuştan şair olmak gibi büyük bir seçkinliği var, bunu kendisinin de çok iyi bildiği anlaşılıyor. Ama Tanrı'ya dava açacak olsam ilk tanıklığa çağıracaklarımdan biri o olurdu. Okurken melankoli çöküyor. Önce kendini aşktan yoksun bıraktı, ki bu hayattan da yoksun bırakmaktı; sonra da dinî inancı öyle gerektiriyor diye düşündüğü için, şiirden. İki iyi talibi çıktı. Birincisinin hakikaten de kendine özgü tuhaflıkları vardı. Vicdanlıydı. O ise sadece belli bir tonda bir Hıristiyan'la evlenebilirdi. Adam onun istediği tonda bir Hıristiyan olmayı ancak belli sürelerle götürebiliyordu. Sonuçta Katolik Kilisesi'ni seçti ve kaybetti. Daha da kötü olan Mr. Collins vakasıydı –gerçekten harika bir düşünce adamı – dünyadan habersiz bir münze-

(*) Christina Rossetti (1830-1894) İngiliz kadın şair. Pre-Raphaelite akımın öncülerinden ressam ve şair Dante Gabriel Rossetti'nin kız kardeşi.

(**) Charles Leconte de Lisle (1818-1894) Fransız şair.

vi- Christina'ya tapınmayı aklına koymuştu, fakat onun imana getirilmeye hiç niyeti yoktu. Bu nedenle, onu ancak evinde ziyaret etmeye gidebilirdi, ki hayatının sonuna kadar da böyle yaptı. Şiiri de iğdiş edilmişti. Incil'deki mezmurları şiirleştirilmeye kalkıştı mesela; ve şiirini tümüyle Hıristiyan doktrinlerinin emrine verdi. Sonuçta, düşünüyorum da, çok ince, orijinal bir yeteneği kurutup bir deri bir kemik hale getirdi, ki bu yetenek ondan sadece daha da inceltilmeyi bekliyordu, diyelim, bir Mrs. Browning'inkinden* daha ileri götürülmeyi. Çok kolay yazıyordu; içinden geldiğince, çocuklar gibi diyeceği geliyor insanın, sahici bir yetenek kendisini çoğunlukla böyle gösterir; halen gelişmektedir. Doğal bir müzikalite gücü var. Düşünüyor da. Hayalgücü var. Kaba mizahi ve nüktedan da olabirmiş, bunu düşündürtecek kadar ayağını yere bastırıyor okurun. Bütün fedakârlıklarının karşılığında ise korkular içinde öldü, Tanrı'nın bağışlamasına erdiğine emin olamadan. Gene de itiraf edeyim ki şiirini sadece şöyle bir gözden geçirdim, kaçınılmaz olarak zaten okumuş olduklarıma gitti elim.

7 Ağustos Çarşamba

Asheham güncesi kılı kırk yaran çiçek, bulut, böcek ve yumurta fiyatı gözlemlerimi emip alıyor; tek başına olunca da kaydedilecek başka bir olay olmuyor. Bir tırtılın ezilmesi trajedimiz oldu; en heyecanlı olaysa hizmetçilerin dün Lewes'dan geri gelmeleri, L.'nin bütün savaş kitaplarını, benim içinse *The English Review*'u yüklenmiş olarak, Brailsford'un Milletler Cemiyeti üzerine bir yazısı var, bir de Katherine Mansfield'in 'Mutluluk'u üzerine. 'Mutluluk'u "Bu kadının işi bitti artık!" diye haykırarak yere fırlattım. Hakikaten, böyle bir öykü ona kadın ve yazar olarak daha ne kadar çok inanç duymayı gerektirecek, bilemiyorum. Zihninin çok sığ bir toprak olduğu gerçeğini kabullenmem gerekiyor korkarım, çok çıplak bir kayanın üzerine döşenmiş, ancak bir iki santim kalınlığında bir

(*) Elizabeth Barret Browning (1806-1861) İngiliz kadın şair. V. Woolf'un *Flush* romanının da kahramanlarından biridir.

toprak. 'Mutluluk' ona daha derine inme fırsatı verecek kadar da uzun. Bunun yerine yüzeysel zekiliklerle yetiniyor; fikir bütünüyle cılız, ucuz; her ne kadar kusursuzluktan uzak da olsa gene de ilginç olan bir zihnin görüş kudretini yansıtmıyor. Kötü de yazıyor. Ve sonuç da, dediğim gibi, bana onun insan olarak nasırlaşmış ve sert biri olduğu izlenimini verdi. Yeniden okuyacağım; ama sanmıyorum değişeceğimi. Bunun gibi şeyler yazıp durmaya devam edecek, o ve Murry* bunlardan gayet de memnun kalacaklar. İçime sular serpildi şimdi gelmedikleri için. Yoksa kişiliğiyle ilgili bütün bu itirazlarımı bir öyküye yansıtmaya çalışarak anlamsızca mı davranıyorum?

Her neyse Byron'ıma devam etmek beni çok mutlu etti. On da hiç olmazsa erkek erdemleri var. Hatta, kadınlar üzerindeki etkisini ne kadar kolayca kestirebildiğimi fark ederek eğlendim – özellikle de oldukça bön ya da eğitimsiz, ona kafa tutamayacak kadınlar üzerinde. Çoğu da onu ehlileştirmek istemiştir herhalde. Ta çocukluk yıllarımdan bu yana (Gertler olsa böyle derdi, sanki bu onu özellikle dikkat çekici biri yapıyor muş gibi) bir yaşam öyküsünü tümüyle öğrenmek alışkanlığımdır ve hakkında bulabildiğim her türlü bilgi kırıntısıyla hayalimde o kişinin bir benzerini canlandırmak isterim. Bu tutkuya kapıldım mı, ister Cowper ister Byron olsun, o ad en olmayacak sayfalarda gelir dikilir karşıma. Sonra birden bu figür uzaklaşır ve bildik ölümlerden biri olur çıkar. B.'nin şiirinin had safhada kötü oluşundan pek etkilendim – Moore'un neredeyse hayranlıktan dili tutularak alıntıladığı parçaların. Bu *Albüm* zirvalığının neden şiirin en soylu ateşi olduğunu düşünmüşler? L. E. L'den ya da Ella Wheeler Wilcox'tan pek bir farkı yok ki. Onu bilinçli olarak iyi yaptığı şeyden de vazgeçirdiler, ki bu da hiciv yazmaktı. Doğu'dan çantasında hicviyelerle (Horace parodileri) ve *Childe Harold* ile döndü. *Childe Harold*'ın yazılmış, yazılacak en iyi şiir olduğuna inandırdılar onu. Fakat gençliğinde hiçbir zaman inanmadı şairliğine; yeteneği olmadığının kanıtı – ne kadar kendinden emin, dogmatik

(*) John Middleton Murry: Eleştirmen, Katherine Mansfield'in kocası.

bir insan olduğu düşünülürse. Oysa Wordsworthler, Keatsler her şeyden çok buna inanırlar. O, karakter olarak bana biraz Rupert Brooke'u* hatırlatıyor, gerçi bu Rupert'ın aleyhine bir şey. Ne olursa olsun Byron'ın müthiş bir kudreti var; mektupları bunu kanıtıyor. Birçok bakımdan çok soylu bir karakteri de; gerçi hiç kimse yüzüne karşı yapmacıklıklarına gülmediği için giderek Horace Cole'e benzemiş, bu da pek istenir şey değil. Ancak bir kadın alay edebilirdi onunla, bunun yerine ona tapınmışlar. Lady Byron'a gelmedim daha, ama herhalde, gülmek yerine sadece onaylamamakla yetinmiştir. O da böylece 'Byronic' oldu.

9 Ağustos Cuma

İnsanlarla uğraşmamız gerekmediğinde huzurlu ve rahat oluyoruz, böyle zamanlarda Byron da olsa okunur. Bir yüzyıl sonra bile ona âşık olmaya hazır olduğumu hissettirdiğime göre, sanıyorum *Don Juan* konusundaki fikrim yanlı olabilir. Herhalde bu uzunluktaki şiirlerin en okunabiliri; bunu biraz da yaylı gibi, gelişigüzel, rastgele, dörtmala yazılış metoduna borçlu. Bu metot başlı başına bir keşif. İnsanın arayıp da bulamadığı şey – içine ne koyarsanız alacak esnek bir biçim. Bu yüzden, girdiği havayı o an kâğıda dökebiliyordu; aklına gelen her şeyi söyleyebiliyordu. Şairane olmak peşinde değildi; böylece sahte romantizme ve hayalperestliğe dayalı o kötü dehasından kaçınabildi. Ciddi olduğunda samimi; ve hangi konudan isterse ses getirebiliyor. 16 Kanto yazıyor bir kere bile sağrılarını kamçılamaya gerek duymadan. Onda, babamın, Sir Leslie'nin o ehil ve nüktedan zekâsıyla, 'sapına kadar erkek bir tabiat' diyeceği şeyden olduğu anlaşılıyor. Bu tür 'memnu' kitapların yalanlara sofuca bir saygı gösteren derli toplu kitaplardan daha ilginç oldukları fikrindeyim. Gene de, peşinden gidilmesi kolay bir örnekmiş gibi gelmiyor; ve hatta bütün serbest ve kolay şeyler gibi, ancak becerikli ve olgun yazarların

(*) Rupert Brooke (1887-1915) İngiliz şairi. Birinci Dünya Savaşı'nda ölmüştür.

bunları başarıyla kıvırabileceklerini düşünüyorum. Ama Byron parlak fikirlerle doluydu – bu da onun şiirine bir kavilik veriyor ve beni okumamın ortalık yerinde çevremdeki manzaradan ya da odamdan alıp dışarıya küçük gezintilere götürüyor. Bu gece de onu bitirmenin zevkini tadacağım – gerçi, hemen her kıtasından zevk aldığım düşünülürse bunun neden, bir zevk olması gerekiyor, onu da gerçekten bilmiyorum. Ama hep öyle olur, kitap iyi bir kitap da olsa kötü bir kitap da. Maynard Keynes* de aynı biçimde, okurken sondaki ilanları bir eliyle kapattığını itiraf etti, okuyacağı kısmın ne kadar olduğunu tam olarak bilebilmek için.

19 Ağustos Pazartesi

Bu arada Sophokles'in *Elektra*'sını bitirdim, buralara kadar sürüklenip durmuştu, ama aslında o kadar da müthiş zor değil. Bana hep taze gelen şey hikâyenin kusursuzluğu. Bundan iyi bir oyun yapmamak pek mümkün gibi görünmüyor. Sayısız oyuncu, yazar ve eleştirmenin vurduğu cilayla oluşturulmuş, geliştirilmiş ve de fazlalıklarından arındırılmış geleneksel olay örgüleri kullanmanın sonucu belki de bu, sonuçta denizin yusuvarlak yaptığı bir cam parçası gibi oluyorlar. Ayrıca, seyirciler neler olacağını önceden bildiğinde, daha ince ve derin nüanslar görünür oluyor, sözcüklere gerek kalmıyor. Her neyse insan okurken olanca dikkatini vermeli ya da her satıra, her imaya gereken ağırlığı vermeli diye düşünüyorum; göze görünen çıplaklığın sadece yüzeyde olduğunu da. Ama, metne yanlış duyguları yansıtma sorunu gene de var. Jebb'in ne kadar çok şey görebildiğini fark etmem genellikle azap duymama yol açıyor; tek kuşku, acaba çok fazlasını mı görüyor, bence kötü bir çağdaş İngiliz oyunu okurken bu olabilir, insan kafaya koyarsa. Sonuçta Yunanca'nın o kendine özgü çekiciliğinde güçlü ve açıklanması zor bir yan kalıyor her zamanki gibi. Daha ilk sözcüklerden insan metinle çeviri arasında dağlar kadar

(*) John Maynard Keynes (1883-1943) İngiliz ekonomisi. V.W.'nin "Bloomsbury Grubu" olarak bilinen dost çevresinin önemli isimlerinden biridir.

fark olduğunu hissediyor. Kahraman soyundan kadınlar, Yunanistan'da da İngiltere'de de aşağı yukarı aynı. Emily Brontë tipinde biri. Klitemnestra ve Elektra'nın ana kız oldukları çok açık ve bu yüzden de aralarında bir sempati olmalı, gerçi belki de tersine dönen sempati en keskin nefreti doğuruyordur. E., aileyi her şeyin üzerinde tutan kadın tipi; babayı. Geleneğe evin erkeklerinden daha çok saygısı var; kendisini babasının kasıklarından doğmuş hissediyor, annesinin değil. Garip şey, gelenekler her ne kadar tamamen sahte ve gülünç de olsalar hiçbir zaman bizim İngiliz geleneklerinde hep olduğu gibi basit ve vakardan uzak bir görünüm almıyorlar. Elektra, Viktorya Dönemi'nin ortalarında yaşayan kadınlardan çok daha sıyrılmaları belli bir hayat yaşamış, ama bunun onun üzerinde bir etkisi olmamış, onu sert ve görkemli yapmanın dışında. Yürüyüşe bile tek başına çıkamıyordu; bizde ise bir hizmetçi kızla bir atlı arabaya bakardı.

10 Eylül Salı

Sussex'te Milton okuyan tek kişi ben olmasam da sırası gelmişken *Paradise Lost* hakkındaki izlenimlerimi yazmak niyetindeyim. İzlenimler lafı, aklımda kalan türden şeyleri oldukça iyi açıklıyor. Birçok bilmecesini okunmadan bıraktım. Tadına tam olarak varamayacak kadar çabuk yol aldım. Mamafih, bu tadın bütününe bu konuda en yüksek düzeyde kafa yormuş düşünce adamlarının harcı olduğunu anlıyorum ve buna inanmaya da bir ölçüde hazırım. Beni çarpan, bu şiirle ötekiler arasındaki son kerte farklılık. Bu da, sanıyorum, duygunun o yüce mesafeliliğinde ve kişisellikten uzak oluşunda yatıyor. Sediye uzanıp Cowper* okumadım hiç, ama sedirin *Paradise Lost*'un alt düzeyden bir karşılığı olduğunu düşünüyorum. Milton'un özü tümüyle melek bedenleri, meydan savaşları, uçuşlar, evler hakkında harikulade, güzel ve ustaca tasvirler-

(*) William Cowper (1731-1800) İngiliz şairi. 18. yüzyıl İngiliz şiirinde dine dönüşüm temsilcisi.

den oluşuyor. Konu edindiği dehşet ve uçsuz bucaksızlık ve acı ve yücelik, fakat hiçbir zaman insan yüreğindeki tutkular değil. Hangi büyük şiir insanın sevinçlerine ve üzüntülerine bunca az ışık tutmuştur? Yaşamı anlamakta yardım etmiyor bana; Milton'ın yaşadığını, ya da kadınlar, erkekler tanıdığını pek az hissedebiliyorum; evlilik ve kadının görevleri hakkındaki o aksi huylu şahsiliikleri dışında. O, maskülistlerin ilkiydi fakat tenkitleri kendi şanssızlığından ileri geliyor ve evliliğindeki kaygılarda bile nispetçi bir kestirip atma olarak kendini gösteriyor. Ama ne kadar da pürüzsüz, güçlü ve ayrıntılı bütün bunlar! Ne şiir! Bunun yanında Shakespeare'in bile biraz sorunlu, kişisel, heyecanlı ve kusursuzluktan uzak görülebileceğini anlıyorum. Anlıyorum ki bu esans; hemen hemen geri kalan bütün şiir bunun inceltilmiş hali. Üsluptaki o dile gelmez incelik; süregiden yüzey meselesini bitirip bir kenara koyduğunuzda orada üst üste sürülmüş tonları görebiliyorsunuz, sadece yeterince gözlerinizi dikip bakmanız yeterli. Ta derinlerde insan hâlâ başka terkipler, reddedişler, uyuşmalar ve maharetler yakalıyor. Dahası, onda Lady Macbeth'in dehşeti ya da Hamlet'in çığlığı gibi hiçbir şey bulunmamakla, hiç merhamet ya da duygudaşlık ya da sezgi olmamakla birlikte, figürleri şahane; bunlarda insanoğlunun evrendeki yerimiz, Tanrı'ya karşı görevimiz, dinimiz hakkındaki düşüncelerinin çoğu özetlenmiş durumda.